

Zastosowanie technologii Remmers w konserwacji wypraw tynkarskich wnętrza Bazyliki w Świętej Lipce

Widok wnętrza

Barokowe sanktuarium w Świętej Lipce, położone w województwie warmińsko-mazurskim ok. 9 km na południowy wschód od Reszla, jest jednym z najcenniejszych założeń sakralnych w Polsce. Usytuowane w dolinie, otoczone parkiem, niedaleko jeziora, harmonijnie wpisuje się w krajobraz.

Historia miejsca sięga XIII wieku, a pierwsze źródłowe wzmianki o kulcie maryjnym pochodzą z 1473 roku. Według tradycji, cudowna figurka Matki Bożej, wyrzeźbiona przez skażnicę, została umieszczona na lipie przy drodze Kętrzyn–Reszel. W 1519 roku pielgrzymował tu nawet sam Albrecht von Hohenzollern, ale wkrótce potem w następstwie sekularyzacji Prus kaplicę zburzono, a kult został zakazany.

W latach 1617–1619 Stefan Sadorski wykupił grunty i ufundował nową kaplicę, a w 1631 roku sprowadzono jezuitów, którzy przejęli sanktuarium w 1639 roku. Budowę obecnego kościoła rozpoczęto w 1688 roku na podmokłym terenie, wzmocnionym olchowymi palami. Prace

budowlane prowadzono etapami, początkowo pod nadzorem mistrza Jerzego Ertli z Tyrolu. Po zadaszeniu kościoła przystąpiono do budowy krążanków, a w latach 1696–1702 do wyposażania i ozdabiania wnętrza. Kościół konsekrował biskup Jan Zbąski w sierpniu 1693 roku.

Wnętrze bazyliki wyróżnia się bogatym wystrojem barokowym. Marmoryzowane pilastry, iluzjonistyczna architektura malarska oraz monumentalne wyposażenie nadają przestrzeni wyjątkowy charakter. Początkowo jezuita nie planowali tak rozbudowanego programu malarskiego, jednak mecenat biskupa Teodora Potockiego umożliwił jego realizację. Zatrudniony przez biskupa Maciej Jan Meyer

Usuwanie farby olejnej
(fot. po lewej)

Odsłonięte fragmenty
murów

z Lidzbarka ozdobił wnętrze świątyni, zakrystię północną oraz krużganki. Malowidła wykonane techniką suchego fresku w latach 1722–1737 obejmują cykle: maryjny, pasyjny, narracyjny, lokalny, biblijny oraz sceny patronalne.

W 1983 roku kościół uzyskał tytuł bazyliki mniejszej, a w 2018 roku wpisano go na listę Pomników Historii jako „wyjątkowej klasy barokowy zespół sakralny”.

Konserwacja wnętrza – chronologia i technologie

Konserwacja wnętrza bazyliki prowadzona była etapami od początku XX wieku. W 1914 roku prace nad polichromiami rozpoczął prof. Kutschmann z Berlina, a po przerwie spowodowanej wojną kontynuował je A. Olbers z Hanoweru w latach 1922–1927. Olbers pozostawił cenny kostium dekoracyjny, który posłużył jako punkt odniesienia przy późniejszych rekonstrukcjach. W latach 1975–1977 przeprowadzono kolejną konserwację polichromii w nawach bocznych.

Od 1995 roku prace konserwatorskie były kontynuowane przez Jadwigę i Mariusza Korpaczów. Ich działania objęły m.in. sklepienie nawy głównej, ściany prezbiterium, pilastry, balustrady empor oraz prospekt organowy. W 2025 roku zakończono ostatni etap prac, wieńcząc trzydziestoletni cykl konserwacji dekoracji wnętrza.

W ramach tego finalnego etapu przeprowadzono konserwację tynków cokołowych. Na początku wyznaczono strefy wymagające całkowitego usunięcia wypraw ze względu na ich zaawansowaną degradację, a także obszary nadające się do oczyszczenia z warstw olejnych i poddania konserwacji technicznej. Proces usuwania wielowarstwowych powłok olejnych był wyjątkowo czasochłonny i wymagał dużej precyzji. Oczyszczone powierzchnie oraz odsłonięte fragmenty murów zostały dezynfekowane i pozostawione do wyschnięcia.

Kolorystyka rekonstrukcji została oparta na wcześniejszych odkrywkach stratygraficznych

oraz na dekoracyjnym układzie pozostawionym przez A. Olbersa w latach 1922–1927. Szczególną uwagę poświęcono wiernemu odtworzeniu faktury tynków oraz uzyskaniu efektu estetycznego zbliżonego do reliktyw oryginału odsłoniętych podczas badań. Dbłość o detal, subtelność wykończenia i szacunek dla historycznej materii zaowocowały wyjątkowo udanym efektem końcowym.

Do rekonstrukcji zastosowano sprawdzony w poprzednich etapach system tynków renowacyjnych Remmers WTA, obejmujący m.in. SP Levell i SP Top White. Powierzchnie zostały wyrównane zaprawą CL Fill Q3 Historic, doskonale imitującą strukturę pierwotnego intonaco.

Pozostawione fragmenty
oryginalnych warstw
malarskich

Fragment ściany
z powłoką farby
silikonowo-
-wapiennej

Fragment ściany
po konserwacji
z powłoką wapienną

Opracowanie malarskie wykonano z wykorzystaniem dwóch komplementarnych technologii:

- Technologia oparta na farbie wapiennej Color CL Historic, stosowana głównie na ścianach z polichromiami figuralnymi autorstwa Macieja Jana Meyera.
- Technologia oparta na farbach silikonowo-wapiennych, zastosowana w dolnych partiach pilastrów oraz w miejscach szczególnie narażonych na zabrudzenia mechaniczne, takich jak strefy dotykane przez wiernych i turystów. Użyto farby Color LA Historic, pozbawionej bieli tytanowej, co pozwoliło uzyskać efekt zbliżony do historycznych farb wapiennych, przy jednoczesnym zachowaniu możliwości czyszczenia powierzchni.

SKRÓT DANYCH O OBIEKCIE I INWESTYCJI

Obiekt: Święta Lipka, wewnątrz bazyliki, ściany naw bocznych i cokoły pilastrów nawy głównej

Wpis do rejestru zabytków: A-117

Badania i program prac konserwatorskich: Aleksandra Marszałkowska, Mariusz Korpacz

Wykonawca prac: Mariusz Korpacz, Aleksandra Marszałkowska

Znaczenie ostatniego etapu prac konserwatorskich

Ostatni etap objął najmniej dekorowane, lecz najbardziej zdegradowane partie wypraw tynkarskich – dolne fragmenty ścian oraz cokoły pilastrów. To właśnie te strefy były najbardziej narażone na działanie wilgoci, zagrzybienie, zasolenie oraz deformacje kolorystyczne, wynikające z niekorzystnych warunków mikroklimatycznych i wtórnych przemalowań.

Choć pozbawione rozbudowanej dekoracji figuralnej, partie te odgrywają kluczową rolę w odbiorze wnętrza przez odwiedzających. To one jako pierwsze przyciągają wzrok osoby wchodzącej do świątyni – pielgrzyma, turysty, miłośnika sztuki. Ich stan techniczny i estetyczny wpływa bezpośrednio na ogólne wrażenie, jakie wywołuje przestrzeń sakralna.

Z tego względu konserwatorzy podeszli do zadania z wyjątkową starannością, dbając zarówno o zabezpieczenie strukturalne, jak i subtelne odtworzenie faktury oraz kolorystyki tynków. Efekt końcowy nawiązuje do relikwów oryginału odsłoniętych podczas badań stratygraficznych, zachowując historyczny charakter powierzchni i ich wizualną spójność z pierwotnymi polichromiami autorstwa Macieja Jana Meyera z Lidzbarka.

Magnum opus conservationis – sukces zasłużony i trwały

Zastosowane rozwiązania technologiczne sprawdziły się w praktyce przez ponad trzy dekady prac konserwatorskich. Ich trwałość, zgodność z historycznymi materiałami oraz walory estetyczne były wielokrotnie potwierdzane. Dlatego zespół konserwatorski zdecydował się kontynuować działania bez zmiany technologii, pozostając przy sprawdzonych systemach firmy Remmers.

To rzadki i godny uznania przypadek, w którym jeden zespół odpowiada za realizację zadania od początku do końca – mimo że od jego rozpoczęcia do zakończenia minęło trzydzieści lat. Taka ciągłość pracy, konsekwencja metodologiczna i wierność założeniom konserwatorskim stanowią wzór dla przyszłych realizacji.

Dzięki wieloetapowym pracom konserwatorskim wnętrze bazyliki zachowało autentyczność, integralność artystyczną i wysoki poziom techniczny. Obiekt pozostaje nie tylko zabytkiem o wyjątkowej wartości historycznej i artystycznej, ale także żywym miejscem kultu, odwiedzanym przez pielgrzymów z kraju i zagranicy.

Jacek Olesiak

*konserwator dzieł sztuki
Remmers Polska Sp. z o.o.*

Fot. Mariusz Korpacz, Jacek Olesiak